

ICPSE
2026

نوزدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی

گرجستان - ۲۷ شهریور ۱۴۰۵ - آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

18 September 2026 - TBILISI GEORGIA

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

ضرورت آموزش مبانی زیستی ازدواج (توان جسمی زن و مرد) به دانش آموزان متوسطه

یاشار مالکی

دانشجوی کارشناسی آموزش زیست شناسی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

malekiyashar62@gmail.com

سید امیرحسین لنگری

دانشجوی کارشناسی آموزش زیست شناسی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

seyyedamirhossienl@gmail.com

علی اصغر یزدان بخش

استاد دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید بهشتی استان خراسان رضوی، مشهد، ایران

yazdanbakhshali@gmail.com

چکیده

هدف این پژوهش، بررسی ضرورت آموزش مبانی زیستی ازدواج، به ویژه تفاوت های جسمی زن و مرد، به دانش آموزان متوسطه است. در این مقاله که با روش توصیفی-تحلیلی انجام شده، ابتدا به اهمیت خانواده و ازدواج در فرهنگ ایرانی-اسلامی پرداخته شده و سپس تأثیر مدرنیته و تغییر نگرش ها بر بنیان خانواده بررسی گردیده است. یافته ها نشان می دهد که تفاوت های زیستی ناشی از هورمون های تستوسترون و استروژن، نقش مهمی در شکل گیری رفتارها و انتظارات متفاوت زن و مرد دارد و ناآگاهی از این تفاوت ها، یکی از عوامل اصلی سوء تفاهات و ناپایداری در ازدواج است. همچنین بررسی وضعیت آموزش رسمی کشور نشان می دهد که به دلیل کاهش سن بلوغ در سال های اخیر، محتوای کتاب های درسی موجود (تفکر و سبک زندگی و مدیریت خانواده) دیگر پاسخگوی نیازهای واقعی دانش آموزان نیست و باید این مبانی زیستی در قالب محتوایی متناسب با سن بلوغ جدید، به برنامه درسی متوسطه اضافه شود تا دانش آموزان پیش از مواجهه با چالش های ارتباط با جنس مخالف، آموزش لازم را دریافت کنند.

کلیدواژه ها

آموزش پیش از ازدواج، تفاوت های زیستی، بلوغ زودرس، خانواده، دانش آموزان متوسطه.

ICPSE
2026

نوزدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی

گرجستان - ۲۷ شهریور ۱۴۰۵ - آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

18 September 2026 - TBILISI GEORGIA

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

۱. مقدمه

خانواده، از دیرباز تاکنون، کهن ترین و اساسی ترین نهاد اجتماعی بوده است که نقش بی بدیلی در پرورش، تکامل و انتقال ارزش های انسانی و فرهنگی به نسل های بعد دارد. در فرهنگ ایرانی-اسلامی، ازدواج نه تنها یک قرارداد اجتماعی، بلکه پیمانی مقدس تلقی می شود که زمینه ساز رشد شخصیت، آرامش روانی و سعادت دنیوی و اخروی انسان هاست. پیامبر اکرم (ص) نیز در این باره فرموده اند که ازدواج، نیمی از دین را کامل می کند. این همه تأکید بر جایگاه خانواده، نشان از اهمیت حیاتی آن در سلامت فردی و اجتماعی دارد.

با این حال، در دهه های اخیر، تحولات گسترده ای در سبک زندگی و نگرش های اجتماعی رخ داده است. مدرنیته و پیامدهای آن مانند فردگرایی، گسترش رسانه های مجازی و تغییر در نقش های سنتی زن و مرد، تأثیرات عمیقی بر بنیان خانواده گذاشته است. کاهش نقش حمایتگری خانواده، کاهش گرایش به فرزندآوری، افزایش طلاق و تمایل به زندگی مجردی، تنها بخشی از آسیب هایی است که خانواده های امروزی با آن دست به گریبان هستند.

از سوی دیگر، پژوهش ها نشان می دهد که آموزش پیش از ازدواج می تواند به طور قابل توجهی از بروز بسیاری از مشکلات و سوء تفاهات زناشویی جلوگیری کند. یکی از مهم ترین محورهای این آموزش، آشنایی با تفاوت های زیستی و جسمی زن و مرد است. جان گری در کتاب مشهور خود، «مردان مریخی و زنان ونوسی»، به صراحت بیان می دارد که درک این تفاوت ها، کلید اصلی موفقیت در روابط عاطفی و پایداری ازدواج است. متأسفانه در نظام آموزشی کشور، آن چنان که باید و شاید به این موضوع حیاتی پرداخته نشده است.

مسئله ای که این مقاله به دنبال بررسی آن است، این است که آیا محتوای آموزشی فعلی در دوره متوسطه، به ویژه در زمینه تفاوت های زیستی زن و مرد، برای نیازهای نسل امروز کافی است؟ و اگر کافی نیست، چه راهکارهایی برای بهبود آن وجود دارد؟ در این راستا، ابتدا به اهمیت و نقش خانواده در جامعه پرداخته، سپس تفاوت های زیستی و جسمی زن و مرد را بر اساس شواهد علمی بررسی می کنیم و در ادامه، وضعیت آموزش های مرتبط با بلوغ و ازدواج در کتاب های درسی متوسطه را نقد و ارزیابی می نماییم.

۲. روش پژوهش

این پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی است که با استفاده از روش مرور منابع و اسناد کتابخانه ای انجام شده است. داده های مورد نیاز از طریق مطالعه کتاب ها، مقالات علمی، گزارش های پژوهشی و منابع معتبر داخلی و خارجی جمع آوری گردیده است. سپس اطلاعات گردآوری شده، مورد تحلیل و تفسیر قرار گرفته و بر اساس آن، نتایج و پیشنهادهای پژوهش ارائه شده است.

۳. ضرورت پژوهش

ICPSE
2026

نوزدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی

گرجستان - ۲۷ شهریور ۱۴۰۵ - آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

18 Septembe 2026 - TBILISI GEORGIA

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

گیدنز^۱؛ جامعه شناس معروف، معتقد است که خانواده، گروهی از افراد است که با پیوند خویشاوندی مستقیم، به یکدیگر متصل شده و بزرگسالان آن، مسئول مراقبت و پرورش کودکان هستند (گیدنز، ۱۳۸۶، ص ۲۵۲). مطابق تعالیم اسلامی، خانواده مجموعه ای از افراد با رابطه های سببی مانند عقد ازدواج و یا نسبی مانند رابطه ی والدین با فرزندان یا خواهر با برادر می باشد (سالاری فر، ۱۳۸۵، ص ۸۵). ازدواج، پیمانی است که موجب پیوند دو جنس مخالف برپایه ی روابط پایای جنسی می شود و با انعقاد قراردادی اجتماعی مشروعیت می یابد (نجاتی، ۱۳۷۶).

خانواده به قدری از منزلت رفیعی برخوردار است که در منابع دینی خیمه ای باشکوه تر و بنایی رفیع تر از ازدواج و تشکیل خانواده تصویر نمی گردد (همایونی، ۱۳۹۹). این اهمیت از جهت نقش مهم و کلیدی خانواده تأکید می شود، چراکه زیرساخت هرگونه پرورش و تکامل اجتماعی، روانی، اخلاقی، اقتصادی و دینی، خانواده است اگر به هر دلیلی نتوانیم این بنیان را مستحکم کنیم، هرگز نمی توانیم معیارها و ارزش ها و ایده آل های انسانی خود را استوار و به نسل بعد منتقل کنیم (رحیمی، ۱۳۸۹). البته نقش خانواده تنها به بعد استحکام و انتقال هنجارها و ارزش های جامعه محدود نمی شود؛ ازدواج و تشکیل خانواده متضمن تکامل شخصیت، تدین و سعادت دنیوی و اخروی انسان است، به طوری که پیامبر اکرم (ص) درباره اهمیت آن اینگونه فرمودند: إِذَا تَزَوَّجَ الْعَبْدُ فَقَدْ اسْتَكْمَلَ نِصْفَ الدِّينِ ، فَلْيَتَّقِ اللَّهَ فِي النِّصْفِ الْبَاقِي: هر گاه آدمی ازدواج کند، نصف دین را به دست آورده است و برای نصف دیگر باید تقوای خدا پیشه کند.

تمامی ها فرهنگ ها برای خانواده جایگاه مهم و مقدسی قائل هستند. دیوید السون^۲ و همکاران (۲۰۰۹) در کتاب مهارت های ازدواج و ارتباط زناشویی کارآمد، متذکر می شود که خانواده قدیمی ترین و انعطاف پذیرترین نهادهای اجتماعی در تاریخ بشریت است. از گذشته های دور مردم خود را در گروه های قومی و خانوادگی تقسیم بندی می کردند تا از حمایت عاطفی، جسمی و اجتماعی بهره مند شوند. وی معتقد است به رغم پیش بینی بسیاری از صاحب نظران غربی مبنی بر از هم پاشیدگی نهاد خانواده، اما این نهاد به حیات خود ادامه داده و خواهد داد. بخش قابل توجهی از این توجه به نهاد خانواده در جوامع و فرهنگ های مختلف، نشئت گرفته از کارکرد مهمی است که خانواده برای جامعه دارد.

مدرنیسم، اگر چه تأثیرات مثبتی مانند رفاه نسبی اعضای خانواده را به دنبال داشته، اما به دلیل گستردگی تأثیرات منفی خانواده ها در جوامع مختلف، تأثیرات مثبت آن تحت الشعاع قرار گرفته و غالباً نادیده گرفته می شود (جوکار، ۱۳۹۱، ص ۸۸۰). ساختار خانواده های امروزی، انحراف از ساختارهای خانواده متعادل است که بر اساس تفاوت های طبیعی زنان و مردان و به منظور استحکام و کارایی خانواده طراحی شده است، این انحراف می تواند نتیجه تغییر نگرش هایی باشد که در زنان و مردان جامعه رخ داده است (احمدی، ۱۳۹۷). منبع این تغییر نگرش ها، رسانه و فضای مجازی، جمع همسالان، جنبش های فمینیستی و به طور کلی، مراجع آموزشی غیررسمی می باشد. این مراجع، در غفلت و انفعال مراجع رسمی آموزشی که در رأس آن آموزش و پرورش قرار دارد، به تغییر اساسی در هنجارها یا نشر عقاید متضاد با آنچه در فرهنگ ایرانی- اسلامی پذیرفته شده است، می پردازند. در اثر این تغییرات معضلاتی مانند کاهش نقش حمایتگری شبکه خویشاوندی، فردگرایانه شدن ازدواج، گسترش روابط پیش از ازدواج، افزایش قدرت زنان در مناسبت های خانوادگی، کاهش گفتمان خانواده گرایی، کاهش اهمیت فرزندآوری و ... ایجاد شده است.

عندلیب و عدیلی در مقدمه مترجمان کتاب مردان مریخی و زنان ونوسی نوشته جان گری^۳ (۱۹۹۲)، تأکید دارند که، زن و مرد باهم متفاوت هستند و اطلاع از کم و کیف این تفاوت ها راهگشای تفاهم آنهاست. همچنین جان گری معتقد است که، تحقق

¹Giddens

² David elson

³ John Gray

ICPSE
2026

عشق و احترام در رابطه زناشویی مستلزم پذیرش تفاوت های جسمی و فکری زن و مرد است؛ او همچنین بیان می دارد که تنها روش موفقیت در ابزار علاقه و پایداری ازدواج، درک تفاوت های نهفته جنس مخالف است.

تحقیقات نشان می دهد آموزش پیش از ازدواج تا حد زیادی می تواند انحراف ایجاد شده در نگرش و گرایش را رفع و از بروز پیامدهای ناشی آن جلوگیری کند و باعث استحکام ازدواج و خانواده شود. در مطالعه ای که توسط صدری دمیرچی و رضازاده (۱۳۹۹) ناظر بر باورهای ارتباطی، خودکارآمدی و معناجویی در دانشجویان پرستاری انجام شد، مشخص گردید، مشکلات ازدواج تا حد زیادی، تحت تأثیر باورها و تصورات نادرست درباره ی همسر آینده شکل می گیرد. نتیجه ی مهم تری که از این تحقیق حاصل شد، تأثیر آموزش پیش از ازدواج بر این معضلات بود. مطابق نتایج این تحقیق، افرادی که در برنامه های آموزشی پیش از ازدواج شرکت می کنند، از رشد ارتباطی بهتر، تبادل مخرب کمتر و حمایت عاطفی بیشتری برخوردار هستند. حال به خوبی روشن است پژوهش درباره آموزش تفاوت های زیستی و جسمی برای پایداری ازدواج، از ضرورت بسیار زیادی برخوردار است.

۴. یافته ها

۴-۱. تفاوت های زیستی زن و مرد

زن و مرد در زمینه های مختلفی همچون جسمی، فکری، رفتاری و حتی اجتماعی با یکدیگر متفاوت هستند. در نگاه اول این تفاوت ها ناشی از تفاوت در بینش، نگرش و گرایش مرد و زن می باشد، مرد اساساً به لحاظ فیزیولوژیکی و زیستی، برای امور جسمی و یدی تکامل یافته است؛ این ویژگی در طول تاریخ، یک ضرورت اساسی برای حفظ جان مرد، خانواده و از همه مهم تر فرزندان مرد بوده است. در درون بدن مرد، عاملی باعث تقویت مهارت مرد در امور فیزیکی و قدرتی شده است، هورمون تستوسترون می باشد. این هورمون به ویژه بعد از بلوغ عضلات را قوی می کند، حواس را به گونه ای تغییر می دهد که خطرات و مشکلات را در کمترین زمان و به خوبی تشخیص دهد و مغز را طوری دستخوش تغییر می کند که بهترین واکنش را به مخاطرات و معضلات در کمترین زمان ممکن بدهد. در واقع برای مرد واقعیت و زمان بسیار مهم است. این ویژگی ها، خصائلی به شدت کارآمد برای بقای انسان های پیشین بوده است؛ در دنیای پرمخاطره گذشته، هوش هیجانی و قوای جسمانی یک عامل ضروری برای بقا به ویژه بقای فرزندان بوده است. با اینکه در عصر حاضر، مسائل مربوط به بقا و حفظ جان در شرایط خطر چندان مطرح نیست، ولی این خصلت در مردان امروزی نیز وجود دارد. مرد امروزی از ظرفیت تستورونی خود، علاوه بر محافظت از خانواده و تأمین رفاه آنها، به امور جسمی دیگر همچون کارهای فنی، کشاورزی، باغبانی و اداره و رتق و فتق امور مهم و سرنوشت ساز خانواده و نهادهای مختلف جامعه می پردازد. در واقع رضایت مرد در توانستن و حل کردن و از آنجا زمان و موفقیت دو عامل ارزشمند برای مرد است به مسائل عاطفی و احساسات نگاه ویژه ای ندارد.

زن برای مراقبت جسمی و روانی تکامل یافته است، برای این مهم، زن باید از درک احساسی مطلوبی برخوردار باشد. نوزاد انسان تا حدود ۱۲ ماهگی قادر به صحبت کردن و بیان نیازها و احساسات خود نیست؛ از طرفی این برهه، حساس ترین زمان برای نوزاد است و ضروری است احساسات و نیازهای او برآورده شود. این وظیفه مهم برعهده مادر است. مادر است که باید نیازهای گرسنگی، تشنگی و خواب و احساسات ترس، ناراحتی و بیماری را در نوزاد خود بدون رد و بدل شدن کلامی متوجه شود. این خصلت برای بقا و سلامتی نوزاد بسیار مهم و ضروری است. درون بدن زن، عاملی که باعث افزایش ظرفیت درک احساسی می شود، هورمون استروژن است. به همین علت زنان به نسبت مردان به احساسات و عواطف بیشتر توجه و اهمیت نشان می دهند و زمان و فرصت کافی برای آن صرف می کنند. این درک بالای احساسی که در زنان وجود دارد، انتظار درک احساسی نیز به بار

ICPSE
2026

نوزدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی

گرجستان - ۲۷ شهریور ۱۴۰۵ - آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

18 September 2026 - TBILISI GEORGIA

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

می آورد؛ به عبارت ساده تر، زنان در مقابل درک بالای احساسی که نشان می دهند، توقع دارد از طرف مقابل نیز درک احساسی دریافت کنند. به طور خلاصه، رضایت زن در اشتراک احساسات و عواطف و رد و بدل ادراک احساسات می باشد.

جان گری در کتاب مردان مریخی و زنان ونوسی (۱۹۹۲)، مردان را با عنوان "آقای مشکل گشا" و زنان را با عبارت "کمسیون اصلاح خانواده" تمثیل می کند. این تفاسیر تا حد زیادی دقیق و درست است. شوهر (مرد) مطابق آنچه گفته شد، به طور سیستماتیک و زیستی به دنبال مشکلات و معضلات است تا آنها را حل و فصل کند و همسر (زن) توقع دارد نکات و نقاط احساسی و عاطفی او درک شود. به طور مثال بسیاری پیش می آید که همسر با شوهر خود نکات عاطفی خود را با شوق و بعضاً دلوپسی بیان می کند و توقع دارد درک شود و ابداً به دنبال راه حل برای آنها نیست، اما شوهر به واسطه تکامل ویژه خود سعی در صرفه جویی زمان دارد و در پی سریع ترین و بهترین راه حل برای دلوپسی همسر خود است. یا گاهی همسر به واسطه تمایل به اشتراک و درک، سعی می کند در اموری کمک حال شوهر خود باشد، ولی این پیشنهاد کمک برای شوهر به معنای عدم صلاحیت کافی وی در حل مشکلات و انجام امور تفسیر می شود. این تعارضات گاه به سوء تفاهم و ناراحتی می انجامد.

تغییرات عصر حاضر مانند کاهش فرزندآوری، فردگرایی و نوسانات هورمونی در هر دو طرف زندگی زناشویی از سمتی، و تغییرات در ساختار و مناسبات خانواده تحت تأثیر مندریته از سمت دیگر، باعث ایجاد مشکلات و معضلاتی شده است که پیش از این مسبوق سابقه نبوده است. به طور مثال کمرنگ شدن نقش پدر به عنوان رأس تصمیم گیری و اقدامات اساسی خانواده و کاهش اقتدار وی، باعث کاهش حس رضایت در مرد خانواده می شود، در طرف مقابل افزایش نقش زن در امور تصمیم گیری و اقدامات اساسی خانواده باعث می شود از درک احساسی و محبت کمتری برخوردار شود و در نتیجه نارضایتی ایجاد می شود. این درحالی است که افراد با مهارت های آموزشی پیش از ازدواج، متوجه خواهند شد که همسر آینده شان نمی تواند همواره رفتارهایی که از آنها سر می زند را ذهن خوانی کند یا حدس بزند (صدری دمیرچی و رضاده، ۱۳۹۹).

۴-۲. بیان وضعیت آموزش بلوغ و ازدواج در برنامه فعلی آموزش و پرورش

تأثیرپذیری و ظرفیت آموزشی انسان در سنین کودکی و نوجوانی بیش از سایر ادوار زندگی است؛ از طرفی بخشی از این انحراف و تغییر در نگرش به علت بحران های نوجوانی و عدم پاسخگویی درست خانواده و جامعه است. با این اوصاف، در مقطع متوسطه برنامه منسجمی برای آموزش تفاوت های جسمی و وظایف مختص زن و مرد وجود ندارد. خلأیی که باعث شده دانش آموز که خوراک ذهنی خود را در خانواده و مدرسه نیافته، به سراغ فضای مجازی، رسانه های بلاصلاحیت و جمع همسالان خود برود.

در دوره متوسطه اول، دو کتاب مستقیماً آموزش بلوغ و تغییرات جسمی به صورت جداگانه برای دختران و پسران نوجوان، تعبیه شده است. کتابچه تفکر و سبک زندگی هفتم (ویژه دختران) و کتابچه تفکر و سبک زندگی هشتم (ویژه پسران)، از آنجا که دختران حدود دو سال زودتر از پسران به بلوغ می رسند (کتابچه تفکر و سبک زندگی هفتم و ویژه دختران، ص ۶)، کتابچه آموزشی بلوغ در دختران یک سال زودتر از پسران در برنامه درسی گنجانده شده است. در کتاب تفکر و سبک زندگی ویژه دختران، سن و علائم بروز بلوغ جسمی و تفاوت آن با بلوغ شرعی، چرخه قاعدگی و عوامل مؤثر بر آن، چالش های پیشرو، پیشنهادهای کاربردی برای حفظ سلامت جسمی و روانی در دوران بلوغ و حیا و پوشش مناسب در جامعه اشاره شده است. در کتاب تفکر و سبک زندگی پسران نیز علائم بلوغ، چالش های دوران بلوغ، پیشنهادهای کاربردی برای حفظ سلامت جسمی و روانی در دوران بلوغ و حفظ شخصی از گناهان، پرداخته شده است. به طور خلاصه در این دو کتاب به دختران و پسران نوجوان درباره بلوغ آموزش هایی داده شده است و آنها را تا حدی آماده این دوران می کند.

ICPSE
2026

نوزدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی

گرجستان - ۲۷ شهریور ۱۴۰۵ - آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

18 September 2026 - TBILISI GEORGIA

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

در مقطع متوسطه دوم نیز دو کتاب مستقیماً با هدف آموزش چالش های ارتباط پیش از ازدواج و بیان راهکارهای ارتباط و ازدواج موفق تعبیه شده است. کتاب مدیریت خانواده و سبک زندگی که در دو نسخه پسران و دختران برای پایه دوازدهم طراحی و ارائه می شود. هر دو این کتاب از اهداف مشابهی برخوردار هستند و تنها ساختار و لحن آنها متفاوت است. هر دو کتاب سعی دارند مسائل ویژه دختران و پسران در سن جوانی و شرف ازدواج را تبیین و همراه با چالش های این برهه، راهکارهایی برای غلبه بر این چالش ها ارائه می کند. هر دو کتاب در ابتدا مسئله هویتی دختران و پسران می پردازد، سپس به سراغ چالش ارتباط با جنس مخالف می روند و معایب، راهکار و چارچوبی برای این ارتباط بیان می کند. در انتها، کتاب حجم زیادی را به معرفی چالش های زندگی مشترک و راهکارهای برون رفت می پردازد.

۳-۴. نقد و بررسی وضعیت آموزش بلوغ و ازدواج در برنامه درسی آموزش و پرورش

کتاب تفکر و سبک زندگی ویژه پسران، عوامل مؤثر بر بلوغ را این گونه تقسیم بندی می کند:

الف) وراثت: سن شروع بلوغ متأثر از وضعیت و سابقه والدین است.

ب) برنامه غذایی: رژیم غذایی متوازن و صحیح میانگین سن بلوغ را در حد طبیعی نگه می دارد؛ پرخوری باعث بلوغ زودرس و سوء تغذیه باعث بلوغ دیررس می شود.

ج) بیماری: برخی بیماری ها مانند سل باعث بلوغ دیررس می شود.

د) محیط از طریق آب و هوا، فشارهای عاطفی و عوامل تحریک کننده اجتماعی می توانند در سن بلوغ تغییراتی ایجاد کند.

به اذعان دکتر فریبرز درتاج، استاد تمام گروه روانشناسی تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی در مصاحبه با خبرگزاری ایسنا، سن بلوغ در ایران ۱۱ الی ۱۳ سال کاهش یافته است. به گواه منابع معتبر سن بلوغ در دختران از ۸ الی ۱۲ سالگی و در پسران از ۱۱ الی ۱۳ سالگی شروع می شده است؛ حال با این بلوغ زودرس همگانی در ایران، این بازه برای دختران به ۵ الی ۱۱ سالگی و در پسران به ۸ الی ۱۲ سالگی، ممکن است تقلیل یابد. به طور کلی می توان مهم ترین عامل این بلوغ زودرس را تحریک اجتماعی عنوان کرد. این تحریک اجتماعی به صورت عمده به علت افزایش دسترسی و گسترش شبکه های اجتماعی و محتوای بزرگسالان در فضای مجازی و همچنین تغییر نگرش در جمع همسالان در اثر مدرنیته دانست.

نکته حائز اهمیت این است که، تمام این سنین در بازه ی زیر دوران متوسطه قرار دارد. بنابراین می توان مدعی بود کتابچه های آموزشی تفکر و سبک زندگی که با هدف آموزش چالش های دوران بلوغ و ارائه راهکارهای گذر از این چالش ها در برنامه درسی گنجانده شده است، به علت بلوغ زودرس عملاً کارایی خود را از دست داده است. از طرفی به علت موج بلوغ زودرس، موجب رویارویی کودک امروز با مسائل نوجوان دیروز می شود. مهم ترین این مسائل، ارتباط با جنس مخالف است. امروزه دانش آموزان ابتدایی بیش از گذشته با مسائل ارتباطی با جنس مخالف درگیر هستند. این درگیری زود هنگام که تحت تأثیر بلوغ زودرس اتفاق می افتد، موجب می شود دانش آموز بسیار زودتر از پردازش نظام آموزش کشور به مسئله بلوغ و ارتباط با جنس مخالف، با این مسائل درگیر شود؛ بنابراین، محتوا کتاب درسی تفکر و سبک زندگی کارایی پیشین خود را از دست داده و نمی تواند در اصلاح و راهنمایی نوجوانان مفید واقع بشود.

ICPSE
2026

نوزدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی

گرجستان - ۲۷ شهریور ۱۴۰۵ - آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

18 September 2026 - TBILISI GEORGIA

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

کتاب های مدیریت خانواده و سبک زندگی در مقطع متوسطه دوم، اگرچه محتوا و راهنمایی های مثبتی ارائه می کنند، ولی اشاره چندانی به تفاوت های جسمی و زیستی دختر و پسر نمی کنند. در حالی که تحقیقات نامبرده در قبل تأکید دارند دانستن تفاوت های زیستی و جسمی دختر و پسر در فهم قصد و نیت جنس مخالف بسیار مؤثر است؛ بنابراین آموزش این تفاوت ها به دختران و پسران جوان کمک می کند علت اصلی رفتار و کردار جنس مخالف را دقیق درک کنند و از فریب و گمراهی آنان جلوگیری می کند. همچنین آموزش این تفاوت ها، مطابق آنچه پیش تر اشاره شد، به کاهش سوء تفاهات و اختلافات و در نتیجه پایداری ازدواج کمک می کند.

مطابق آنچه گفته شد، سن بلوغ در سال های اخیر به طور میانگین ۱ الی ۳ سال کاهش یافته است؛ به این معنا که دانش آموز زودتر با پرسش های مرتبط با مسائل جنسی، ارتباط با جنس مخالف و ازدواج روبه رو می شود. بنابراین نیاز دارد زودتر پاسخ مناسب دریافت کند. اختلاف در زمان طرح پرسش و پاسخ نظام پرورشی کشور، باعث سردرگمی، گمراهی و انحراف نوجوانان و جوانان می شود. انتقاد وارده بعدی به کتاب مدیریت خانواده و سبک زندگی، پایه تحصیلی این کتب است. سال دوازدهم، سال کنکور و نهایی است که دغدغه زیادی برای والدین و دانش آموزان به دنبال دارد و این امر باعث بی توجهی دانش آموزان به این درس شده است؛ تا جایی که اغلب مدارس به صورت غیر رسمی این درس را از برنامه درسی حذف و زمان آن را به دروس مهم تر در کنکور و نهایی اختصاص می دهند.

۵. نتیجه گیری

یافته های این پژوهش نشان داد که تفاوت های زیستی و جسمی زن و مرد، ریشه در ساختار هورمونی آن ها دارد و نقش تعیین کننده ای در شکل گیری رفتارها، انتظارات و نوع واکنش های آن ها در روابط عاطفی و زناشویی ایفا می کند. این یافته با نتایج پژوهش جان گری (۱۹۹۲) همسو است؛ گری نیز تأکید می کند که مردان به دلیل ویژگی های زیستی خود، بیشتر مسئله محور و عمل گرا هستند و زنان به دلیل ساختار هورمونی متفاوت، احساسات محور و نیازمند درک عاطفی می باشند. همچنین یافته های ما با پژوهش صدری دمیچی و رضازاده (۱۳۹۹) که نشان داد آموزش پیش از ازدواج می تواند باورهای ارتباطی نادرست را اصلاح کرده و خودکارآمدی را افزایش دهد، کاملاً همخوانی دارد. از سوی دیگر، نتایج این تحقیق نشان داد که به دلیل کاهش سن بلوغ در سال های اخیر، محتوای آموزشی موجود در کتاب های درسی مانند «تفکر و سبک زندگی» و «مدیریت خانواده و سبک زندگی» دیگر پاسخگوی نیازهای واقعی دانش آموزان نیست و نشان می دهد که نظام آموزشی نتوانسته خود را با این تغییرات سریع تطبیق دهد. همچنین انتقاد مطرح شده درباره هم زمانی کتاب مدیریت خانواده با سال کنکور، مسئله ای است که در پژوهش های پیشین کمتر به آن پرداخته شده و می تواند یکی از دلایل اصلی بی توجهی دانش آموزان به این درس مهم باشد.

پیشنهادهای کاربردی:

۱. با توجه به کاهش سن بلوغ، بازنگری در محتوای کتاب های درسی مرتبط با بلوغ و ازدواج و انتقال مفاهیم آن به پایه های پایین تر (دوره اول متوسطه یا حتی دوره دوم ابتدایی) ضروری است تا دانش آموزان پیش از مواجهه با چالش های ارتباط با جنس مخالف، آگاهی های لازم را کسب کنند.
۲. محتوای آموزشی جدید باید بر تفاوت های زیستی و جسمی زن و مرد (نقش هورمون های تستوسترون و استروژن در رفتارها و انتظارات) تأکید بیشتری داشته باشد و صرفاً به جنبه های رفتاری و اجتماعی اکتفا نکند.

ICPSE
2026

نوزدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی

گرجستان - ۲۷ شهریور ۱۴۰۵ - آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

18 September 2026 - TBILISI GEORGIA

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

۳. با توجه به همزمانی کتاب مدیریت خانواده و سبک زندگی با سال کنکور، پیشنهاد می شود این درس به پایه یازدهم منتقل شود یا به صورت کارگاه های جداگانه و بدون تأثیر بر معدل دانش آموزان برگزار گردد.

۴. طراحی و اجرای دوره های آموزشی ضمن خدمت برای مشاوران و دبیران جهت آشنایی با موضوع تفاوت های زیستی زن و مرد و روش های انتقال آن به دانش آموزان، می تواند تأثیرگذاری آموزش ها را افزایش دهد.

۷. منابع

احمدی، فاطمه. (۱۳۹۷). تأثیر مدرنیته بر خانواده. *دوفصلنامه تخصصی پژوهش های اسلامی جنسیت و خانواده*، ۱(۱)، ۷-۱۹.

السون، دیوید اچ؛ دفرین، جان؛ و السون، ایمی کی. (۲۰۰۹). *مهارت های ازدواج و ارتباط زناشویی کارآمد*. چاپ سوم. تهران: روانشناسی و هنر.

جوکار، محبوبه. (۱۳۹۱). *گذری کوتاه بر تأثیر مدرنیسم بر خانواده با تأکید بر خانواده ایرانی*. تهران: نشر پیام عدالت.

سالاری فر، محمدرضا. (۱۳۸۵). *خانواده در نگرش اسلام و جامعه شناسی*. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

صدری دمیرچی، اسماعیل؛ و رضازاده، مسعود. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش پیش از ازدواج در باورهای ارتباطی، خودکارآمدی و معناجویی در دانشجویان پرستاری. *مشاوره و روان درمانی خانواده*، ۱۰(۲)، ۱۹۶-۱۶۵.

گیدز، آنتونی. (۲۰۰۷). *پیام های مدرنیته*. تهران: نشر مرکز.

گری، جان. (۱۹۹۲). *مردان مریخی زنان ونوسی*. عندلیب، لولیز؛ و عدیلی، اشرف. تهران: نشر علم

نجاتی، حسین. (۱۳۷۶). *روانشناسی زناشویی*. چاپ اول. تهران: بیکران.

همایونی، زهرا. (۱۳۹۹) (۲۰۲۰). ازدواج و خانواده. ششمین همایش بین المللی روانشناسی در آموزش علوم و سبک زندگی، تفلیس.